

**Azərbaycan Respublikasının Elm və Təhsil Nazirliyi
Lənkəran Dövlət Universiteti**

Təsdiq edirəm

Tədris məsələləri üzrə prorektor v.i.e:

dos. Zaur Məmmədov

" 09 " 09 2025-ci il

Fənn sillabusu

İxtisas: 050101-Azərbaycan dili və ədəbiyyatı müəllimliyi

Fakültə: Filologiya və İbtidai təhsil

Kafedra: Azərbaycan dili və ədəbiyyatı

I. Fənn haqqında məlumat:

Fənnin adı: S/f. Ədəbiyyat nəzəriyyəsi

Fənn proqramı: "Ədəbiyyat nəzəriyyəsi" fənn proqramı Azərbaycan Respublikası Təhsil Nazirliyi Elmi Metodik Şurası "Azərbaycan dili və ədəbiyyatı" bölməsinin 2 iyul 2007-ci il tarixli qərarına əsasən çap edilmişdir.

I.Fənn haqqında məlumat:

Kodu: İPFS-B07

Tədris ili: IV (2025-2026). Semestr: VII

Tədris yükü cəmi: Auditoriya saati: 75 saat (45 saat mühazirə, 30 saat seminar)

Təhsilalma forması: Əyani

Tədris dili: Azərbaycan dili

AKTS üzrə kredit: 7 kredit

Saat:

II. Müəllim haqqında məlumat:

Adı, soyadı, dərəcəsi: Ağazadə Yədulla Bəbir oğlu, fil. elmlər doktoru, professor

Məsləhət günləri və saatları: V gün, saat 09.00-13.00

E-mail ünvanı: yedulla.agazade@mail.ru

Kafedranın ünvanı: Lənkəran şəhəri, Əli Məmmədov küçəsi - 40 , 2 saylı tədris korpusu.

III. Təvsiyə olunan dərslik, dərs vəsaiti və metodik vəsaitlər:

Əsas ədəbiyyat:

1. Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında elmin inkişaf fondu. Ədəbiyyat nəzəriyyəsi: inkişaf mərhələləri və problemləri 2 cildə I cild, 2018
2. Mir Cəlal, Pənah Xəlilov. Ədəbiyyatşünaslığın əsasları. Dərslik. Bakı, 1988
3. Rafiq Yusifov. Ədəbiyyatşünaslığın əsasları. Bakı, 2012
4. Nizamməddin Şəmsizadə. Ədəbiyyat nəzəriyyəsi. Bakı, 2012
5. Şəmistan Mikayılov. Ədəbiyyat nəzəriyyəsi, Bakı, 1988
6. Abbas Hacıyev. Ədəbiyyatşünaslığın əsasları. Bakı, 1999
7. M. Mustafayev. Ədəbiyyat nəzəriyyəsi. Bakı, 2021
8. M. Əliyev. Ədəbiyyat nəzəriyyəsi. Bakı, 2012
9. Arisitotel. Poetika. Bakı, 2012

Əlavə ədəbiyyat:

1. Ə. Cəfər. Əruz vəzninin nəzəri-elmi əsasları. Bakı, 1978
2. M. Qasımlı, M. Allahmanlı. İzahlı aşiq ədəbiyyatı sözlüyü. Bakı, 2019
3. Y. Ağazadə. Müasir Azərbaycan poeziyasında Sabit satira ənənələri. Bakı, 2012
4. Y. Ağazadə. Pirlər bulağından novatorluğa. Bakı, 2023

IV. Prerekvizitlər: Fənnin tədrisi üçün öncədən müvafiq hansısa fənnin tədrisi vacib deyil.

V. Korekvizitlər: Bu fənnin tədrisi ilə eyni vaxta başqa fənlərin də tədris olunmasına zərurət yoxdur.

/I. Fənnin təsviri və məqsədi: Ədəbiyyatşünaslıq elmi və onun əsaslarını təşkil edən ədəbiyyat nəzəriyyəsinin həm klassik ədəbiyyatın tədqiqində, həm də müasir ədəbi prosesin və ədəbi tənqidin inkişafında, formalaşmasında rolu, əhəmiyyəti son dərəcə böyükdür. Ədəbiyyatşünaslıq elminə, xüsusən ədəbiyyat nəzəriyyəsinə tam və hərtərəfli yiyələnmədən bütünlüklə bu elmi və onunla bağlı olan başqa problemlərin tələbə və ixtisası üzrə mütəxəssislər tərəfindən öyrənilməsi, tədqiqi, qeyri mümkündür. Buna görə də ədəbiyyat nəzəriyyəsinin öyrənilməsində, tələbələrə tədrisin son vaxtlara qədər özünü göstərən və adi ənənəyə çevrilmiş birtərəfliliyə, qeyri-elmi konsepsiyalara son qoyulmalıdır. Onun yaranmasında təkcə rus və Avropa ədəbi fikrinin rolu, əhəmiyyəti də nəzərə alınmalıdır. Bu həm elmi obyektivlik, həm də dünya ədəbiyyat nəzəriyyəsi tarixində Azərbaycan ədəbi-estetik fikrinin yerini, mövqeyini müəyyənləşdirmək baxımından çox əhəmiyyətlidir. Müasir şəraitdə elmi informasiyanın artması, yüksək peşə və nəzəri hazırlıqla yanaşı, müstəqil yaradıcı iş bacarığına malik yüksək ixtisaslı filoloqların Azərbaycan dili və ədəbiyyat müəllimlərinin hazırlanması ciddi əhəmiyyət daşıyır. Bununla bağlı, ali məktəbin tədris planında tələbələrin Ədəbiyyat nəzəriyyəsi elmi ilə yaxından tanış olmaları, bədii əsərlərin ümumbəşər əhəmiyyətini, spesifik xüsusiyyətlərini, nəzəri aspektlərini öyrənmələri olduqca vacib və zəruridir. "Ədəbiyyat nəzəriyyəsi" kursunun yeni tələblər baxımından tədrisi, dünya ədəbiyyatının nəzəri xüsusiyyətlərini, məzmun və forma anlayışının, növ və janrlarının, ədəbi metod və cərəyanlarının tələbələrə dərindən mənimsədilməsidir ki, bu da müasir dövrdə ədəbiyyatşünaslıqda vacib faktorlardan birinə çevrilmişdir. Dünya xalqlarının zəngin ədəbi prosesinin öyrənilməsi təkcə bu faktla bitmir, bu proses ədəbi irslərin mənimsənilməsi ilə yanaşı, bu ədəbiyyatların tədqiqində və bir sıra elmi – nəzəri, estetik – metodoloji prinsiplərin də yeni konsepsiyalar əsasında işlənməsində ədəbiyyatşünaslara yardımçı olur.

VII. Davamiyyətə verilən tələblər: Fənn üzrə semestr ərzində buraxılmış auditoriya saatlarının ümumi sayı Elmi Şuranın 16 may 2025-cü il tarixli qərarına uyğun olaraq davamiyyət meyarları nəzərə alınmaqla müəyyən olunmuş həddən yuxarı olduğu halda tələbə həmin fəndən imtahana buraxılıb, onun həmin fənn üzrə akademik borcu qalır.

VIII. Qiymətləndirmə:

Tələbələrin biliyi 100 ballı sistemlə qiymətləndirilir. Bundan 50 balı tələbə semestr ərzində, 50 balı isə imtahanda toplayır. Semestr ərzində toplanan 50 bala aşağıdakılar aiddir: 20 bal seminar və laboratoriya dərslərində fəaliyyətinə, 30 bal kollokviumların nəticələrinə görə. Əgər fənn üzrə həm seminar və həm də laboratoriya varsa onda 10 bal seminara, 10 bal isə laboratoriyaya görə verilir.

Qiymətləndirmə zamanı Elmi Şuranın 16 may 2025-cü il tarixli qərarına uyğun olaraq qiymətləndirmə meyarları nəzər alınır.

İmtahan biletinə bir qayda olaraq fənni əhatə edən 5 sual daxil edilir. Qiymət meyarları aşağıdakılardır:

- 10 bal- tələbə keçilmiş material dərindən başa düşür, cavabı dəqiq və hərtərəflidir.
- 9 bal- tələbə keçilmiş material tam başa düşür, cavabı dəqiqdir və mövzunun mətnini tam açə bilir.
- 8 bal- tələbə cavabında ümumi xarakterli bəzi qüsurlara yol verir;
- 7 bal- tələbə keçilmiş material başa düşür, lakin nəzəri cəhətdən bəzi məsələləri əsaslandırə bilmir
- 6 bal- tələbənin cavabı əsasən düzgündür.
- 5 bal- tələbənin cavabında çatışmazlıqlar var, mövzunu tam əhatə edə bilmir.
- 4 bal- tələbənin cavabı qismən doğrudur, lakin mövzunu izah edərkən bəzi səhvlərə yol verir;
- 3 bal- tələbənin mövzudan xəbəri var, lakin fikrini əsaslandırə bilmir;
- 1-2 bal- tələbənin mövzudan qismən xəbəri var.
- 0 bal- suala cavab yoxdur.

Tələbənin imtahanda topladığı balın miqdarı 17-dən az olmamalıdır. Əks təqdirdə tələbənin imtahan göstəriciləri semester ərzində tədris fəaliyyəti nəticəsində topladığı bala əlavə olunmur. Semestr nəticəsinə görə yekun qiymətləndirmə (imtahan və imtahanaqədərki ballar əsasında)

№	Bal	Qiymət	
		Sözlə	Hərflə
1.	91-100	Əla	A
2.	81-90	Çox yaxşı	B

3.	71-80	Yaxşı	C
4.	61-70	Kafi	D
5.	51-60	Qənaətbəxş	E
6.	50 və ondan aşağı	Qeyri-kafi	F

IX. Davranış qaydalarının pozulması: *Tələbə Universitetin daxili nizam –intizam qaydalarını pozduqda mövcud qanunvericilik çərçivəsində müvafiq tədbir görülməkdir.*

X. Təqvim mövzu planı: *Mühazirə 45 saat, Seminar 30 saat, Cəmi 75 saat*

Nö	Mühazirə	Saat	Tarix
1	Ədəbiyyat nəzəriyyəsi tədrisi metodikasının nəzəri və təcrübi tətbiqinin əhəmiyyəti, kursun məqsəd və vəzifələri. Plan: 1.Ədəbiyyat, ədəbiyyatşünaslıq 2. Bədii əsərlərdə ədəbi nəzəri fikirlər 3.Klassiklərimiz bədii söz sənəti haqqında Mənbə:	2	
2	Aristotel, O.Bualo, V.Belinski ədəbiyyat nəzəriyyəsi haqqında.Ədəbiyyatşünaslıq elminin sahələri. Plan: 1.Aristotelin "Poetikasında nəzəri məsələləri" 2. Bualonun "Poeziya sənəti" haqqında 3.Ədəbiyyatşünaslıq elminin sahələri Mənbə:	2	
3	Azərbaycan ədəbiyyatşünaslığında ədəbi-nəzəri fikrin inkişaf tarixi Plan: 1.X.Təbrizinin elmi-nəzəri görüşləri 2.M.F.Axundzadə Azərbaycan ədəbi-nəzəri fikrinin banisi kimi 3.Yeniləşən Azərbaycan ədəbi-nəzəri fikrinin əsas istiqamətləri Mənbə:	2	
4	Ümumi nəzəri prinsiplər Plan: 1.Surət, xarakter, tip və tipiklik 2.Bədii portret 3.Məzmun və forma vəhdəti 4.Pafos Mənbə:	2	
5	Bədii ədəbiyyatda ənənə və novatorluq Plan: 1.Bədii ədəbiyyatda ənənə 2. Bədii ədəbiyyatda novatorluq Mənbə:	2	
6	Bədii ədəbiyyatın strukturu Plan: 1.Kompozisiya və süjet 2.Peyzaj 3.Bədii ricətlər Mənbə:		
7	Bədii əsərin dil və üslub xüsusiyyətləri Plan: 1.Bədii dil 2. Bədii təsvir və ifadə vasitələri 3.Bədii üslub Mənbə:	2	
8	Bədii sistemlər.Ədəbi cərəyanlar və yaradıcılıq metodları Plan: 1.Ədəbi cərəyan, ədəbi məktəb və ədəbi metod anlayışı 2.Sufizm, hürufizm, təsəvvüf fəlsəfəsi Mənbə:	2	
9	Ədəbi cərəyanlar Plan:	2	

	1.Kalssizm 2.Naturalizm 3.Sentimentalizm 4.Maarifçilik 5.Romantizm 6.Realizm Mənbə:		
10	Formalist ədəbi cərəyanlar Plan: 1.Strukturalizm 2.Sürrealizm 3.Impressionizm. 4.Modernizm və postmodernizm Mənbə:	2	
11	Bədii gülüş mədəniyyəti Plan: 1.Həcv 2.Yumor 3.Satira 4.Ədəbi növlər və satira Mənbə:	2	
12	Ədəbi növlər və onun janrları: a)Xalq ədəbiyyatı: Plan: 1.Ədəbi növlər və onun janrları haqqında anlayış.Lirik növ 2.Xalq ədəbiyyatında lirik növün janrları 3.Aşıq şeirinin başlıca xüsusiyyətləri və poetik şəkilləri Mənbə:	2	
13	Ədəbi növlər və onun janrları b)Yazılı ədəbiyyat Plan: 1.Qəsidə və qəzəlin poetik xüsusiyyətləri 2.Qitə, rübai, tuyuq 3.Müstəzad, müsəddəs, müxəmməs (təxmis) və s. 4.Məsnəvi, poema (lirik, epik, dramatik) Mənbə:	2	
14	Azərbaycan şeirində ölçü (vəznlər) Heca vəzn Plan: 1.Nəzm və nəsr anlayışı 2.Heca vəzninin (ölçü) xüsusiyyətləri 3.Misra, bənd Mənbə:	2	
15	Sərbəst ölçü, mənsur şeir, sonet şeir şəkilləri Plan: 1.Sərbəst şeirin xüsusiyyətləri 2.Mənsur şeir 3.Sonet şeir şəkli	2	
16	Azərbaycan şeirində ərüz Plan: 1.Əruz vəzninin xüsusiyyətləri, daxili strukturu 2.Əruz vəzninin təfilə (qəlib) bəhr və növ anlayışları, heca vəzninin fərqli xüsusiyyətləri Mənbə:	2	
17	Əruz vəzninin bəhrləri: həcəz və rəməl bəhrləri Plan: 1.Əruz ölçüsündə bəhrlər: həcəz 2.Rəməl və digər bəhrlər Mənbə:	2	
18	Epik növ və onun janrları: xalq ədəbiyyatı Plan: 1.Epik növün xarakterik xüsusiyyətlər 2. Miflər, əsatirlər 3.Əfsanə və lətifələr 4.Nağıl və lətifələr 5.Dastanlar Mənbə:	2	
19	Yazılı ədəbiyyatda epik növün janrları Plan: 1.Oçerk, novella, hekayə 2.Povest, roman 3.Memuar, detektiv Mənbə:	2	
20	Dramatik növ və onun janrları Plan: 1.Dramatik növün xarakterik xüsusiyyətləri 2.Faciə janrı Mənbə:	2	
21	Komediya janrı və onun xüsusiyyətləri	2	

	Plan: 1.Komediya janrının inkişaf tarixi 2.Vodevil və digər janrlar Mənbə:		
22	Dram janrı və onun xüsusiyyətləri Plan: 1.Dram janrı barədə məlumat 2.Janrı xarakterik xüsusiyyətləri Mənbə:	2	
23	Xalq ədəbiyyatında drammatik növ və onun janrları Plan: 1.Xalq dramları və növləri 2.Meydan tamaşaları Mənbə:	1	
Keçirilən seminar mövzularının məzmunu			
№			
1	Ədəbiyyat nəzəriyyəsi tədrisi metodikasının nəzəri və təcrübi tətbiqinin əhəmiyyəti, kursun məqsəd və vəzifələri.	2	
2	Aristotel, O.Bualo, V.Belinski ədəbiyyat nəzəriyyəsi haqqında.Ədəbiyyatşünaslıq elminin sahələri.	2	
3	Azərbaycan ədəbiyyatşünaslığında ədəbi-nəzəri fikrin inkişaf tarixi	2	
4	Ümumi nəzəri prinsiplər	2	
5	Bədii ədəbiyyatın strukturu	2	
6	Bədii əsərin dil və üslub xüsusiyyətləri	2	
7	Bədii sistemlər.Ədəbi cərəyanlar və yaradıcılıq metodları	2	
8	Ədəbi cərəyanlar. Klassizm, naturalizm, sentimentalizm, romantizm	2	
9	Bədii gülüş mədəniyyəti	2	
10	Ədəbi növlər və onun janrları: xalq ədəbiyyatı	2	
11	Ədəbi növlər və onun janrları: yazılı ədəbiyyat	2	
12	Azərbaycan şeirində əruz	2	
13	Epik növ və onun janrları: xalq ədəbiyyatı	2	
14	Dramatik növ və onun janrları	2	
15	Xalq ədəbiyyatında drammatik növ və onun janrları	2	

XI. Fənn üzrə tələblər, tapşırıqlar:

Tələbə aşağıdakıları bilməli və bacarmalıdır:

- Həyat hadisələrinin bədii əsərdə əks olunma prinsiplərini bilməli
- Ədəbiyyat nəzəriyyəsindən biliklərə yiyələnməlidirlər

XII. Fənn üzrə təlimin nəticələri:

-Təhsilənlər Ədəbiyyatşünaslıq elmi və onun əsaslarını təşkil edən ədəbiyyat nəzəriyyəsinin həm klassik ədəbiyyatın tədqiqini, həm də müasir ədəbi prosesi və ədəbi tənqidi inkişafında, formalaşmada rolunu öyrənir.

-Təhsilənlər həm elmi obyektivlik, həm də dünya ədəbiyyat nəzəriyyəsi tarixində Azərbaycan ədəbi-estetik fikrinin yerini, mövqeyini müəyyənləşdirməyi öyrənir.

-Müasir şəraitdə elmi informasiyanın artması, yüksək peşə və nəzəri hazırlıqla yanaşı, müstəqil yaradıcı iş bacarığına malik yüksək ixtisaslı filoloqların Azərbaycan dili və ədəbiyyat müəllimlərinin hazırlanması ciddi əhəmiyyət daşıyır.

XIII. Tələbələrin fənn haqqında fikrinin öyrənilməsi:

XIV: Kollokvium sualları:

I Kollokvium sualları

1. Ədəbiyyat və ədəbiyyatşünaslıq. Ədəbiyyatşünaslıq elminin sahələri
2. Ədəbiyyat tarixi və ədəbi tənqid
3. Ədəbiyyat nəzəriyyəsi. Aristotel və Bualo ədəbiyyat haqqında
4. Bədii əsərlərdə ədəbi-nəzəri fikirlərin ifadəsi

5. Ədəbiyyat nəzəriyyəsinə dair elmi əsərlərin yaranması: X.Təbrizi, M.F.Axundzadə
6. M.F.Axundzadə ədəbi-nəzəri fikrin, maarifçi-realizmin banisi kimi
7. Son dövr ədəbiyyatşünaslığı: ədəbiyyat nəzəriyyəsi və ədəbi tənqid
8. Surət və xarakter, tip
9. Bədii əsərin strukturu. Kompozisiya və süjet
10. Peyzaj və bədii rəssam
11. Bədii ədəbiyyatda ənənə və novatorluq
12. Bədii əsərin dili. Bədii təsvir vasitələri
13. Bədii əsərin dili. Bədii ifadə vasitələri
14. Məzmun və forma vahidi
15. Ədəbi cərəyan və metod anlayışı

II Kollokvium sualları

1. Bədii ədəbiyyatda pafos
2. Sufizm (təsəvvüf) və onun mərhələləri
3. Hürufizm
4. Klassizm və naturalizm
5. Sentimentalizm və romantizm
6. Maarifçilik və realizm
7. Formalis ədəbi cərəyanları: strukturalizm
8. Sürrealizm, impressionizm
9. Modernizm və postmodernizm
10. Bədii tənqidi gülüş. Həcv və yumor
11. Bədii gülüş. Satira və sarkazm
12. Ədəbi növ və janr anlayışı
13. Xalq ədəbiyyatında lirik növün janrları
14. Qoşma və gəraylı
15. Cinaz, Təcnis və mütəxəssəs

XV. İmtahan sualları:

1. Ədəbiyyat və ədəbiyyatşünaslıq. Ədəbiyyatşünaslıq elminin sahələri
2. Ədəbiyyat tarixi və ədəbi tənqid
3. Ədəbiyyat nəzəriyyəsi. Aristotel və Bualo ədəbiyyat haqqında
4. Bədii əsərlərdə ədəbi-nəzəri fikirlərin ifadəsi
5. Ədəbiyyat nəzəriyyəsinə dair elmi əsərlərin yaranması: X.Təbrizi, M.F.Axundzadə
6. M.F.Axundzadə ədəbi-nəzəri fikrin, maarifçi-realizmin banisi kimi
7. Son dövr ədəbiyyatşünaslığı: ədəbiyyat nəzəriyyəsi və ədəbi tənqid
8. Surət və xarakter, tip
9. Bədii əsərin strukturu. Kompozisiya və süjet
10. Peyzaj və bədii rəssam
11. Bədii ədəbiyyatda ənənə və novatorluq
12. Bədii əsərin dili. Bədii təsvir vasitələri
13. Bədii əsərin dili. Bədii ifadə vasitələri
14. Məzmun və forma vahidi
15. Ədəbi cərəyan və metod anlayışı
16. Bədii ədəbiyyatda pafos
17. Sufizm (təsəvvüf) və onun mərhələləri

18. Hürufizm
19. Klassizm və naturalizm
20. Sentimentalizm və romantizm
21. Maarifçilik və realizm
22. Formalis ədəbi cərəyanları: strukturalizm
23. Sürrealizm, impressivizm
24. Modernizm və postmodernizm
25. Bədii tənqidi gələş. Həcv və yumor
26. Bədii gülüş. Satira və sarkazm
27. Ədəbi növ və janr anlayışı
28. Xalq ədəbiyyatında lirik növün janrları
29. Qoşma və gəraylı
30. Cinas, Təcnis və müxəmməs
31. Yazılı ədəbiyyatda lirik növün janrları. Qəsidə
32. Qəzal. Misra, bayt, mətlə, məqtə (nümunələr əsasında)
33. Qitə, rübai, tuyuq (nümunələr əsasında)
34. Müstəzad, müxəmməs, təxmis
35. Müsəddəs, mütrəd, müəssər (nümunələr əsasında)
36. Məsnəvi, poema
37. Əruz vəzninin poetik xüsusiyyətləri. Bəhrlər, təliflər
38. Əruz vəznə və bəhrləri: həcəz və rəməl bəhrləri (nümunələr əsasında)
39. Əruz vəzninin rəcəz, mütəqarık, xəfif bəhrləri (nümunələr əsasında)
40. Əruz vəzninin səri, münsərih bəhrləri (nümunələr əsasında)
41. Sərbəst şeir, mənsur şeir
42. Epik növün janrları. Oçerk, novella, hekaya
43. Povest və roman janrının xüsusiyyətləri
44. Xalq ədəbiyyatında epik növ: Miflər və əsatirlər
45. Əfsanə və rəvayətlər
46. Nağıt və lətifələr
47. Dastanlar
48. Drammatik növ və janrları. Fəciə
49. Komediya
50. Dram

“Ədəbiyyat nəzəriyyəsi” fənninin sillabusu 050101 “Azərbaycan dili və ədəbiyyatı müəllimliyi” ixtisası (proqramı) üzrə tədris planı və fənn proqramı əsasında tərtib edilmişdir. “Azərbaycan dili və ədəbiyyat” kafedrasının 9 sentyabr 2025-ci il tarixli iclasında təsdiq olunmuşdur (Protokol № 01).

Kafedra müdiri:

dos.Q.I.Rufullayev

Fənn müəllimi:

prof.Y.B.Ağazadə

Təsdiq olundu, dos. E.S. Murtazayev